

e-ISSN: 2980-2628 | www.jomiss.com.tr

CİLT 3, SAYI 2, Aralık 2025 | VOLUME 3, ISSUE 2, December 2025

Atıf Bilgisi | Reference Information

Gül Kahveci, “Yeni Asur Devleti’nde Sürgün Politikalarının Tarımsal Üretime Entegrasyonu”, *JOMISS*, C. 3, S. 2, Aralık 2025, s. 132-149

Makale Türü | Article Type
Araştırma Makalesi | Research Article

DOI No:10.29329/jomiss.2025.1374.3

Geliş Tarihi / Received Date:
19 Eylül 2025 / 19 September 2025

Kabul Tarihi / Accepted Date:
17 Kasım 2025 / 17 November 2025

Yeni Asur Devleti’nde Sürgün Politikalarının Tarımsal Üretime Entegrasyonu*

The Integration of Exile Policies into Agricultural Production in the Neo-Assyrian State

 Gül KAHVECİ*

Özet

Yeni Asur İmparatorluğu tarafından uygulanan sürgün politikası, askeri ve demografik hususlar için fethedilen toplulukları yönetmekle birlikte, aynı zamanda çeşitli ekonomik hedeflerle uyumlu olacak şekilde planlanmıştı. Bu bağlamda sürgün edilenler, imparatorluğun farklı bölgelerine stratejik olarak yerleştirilmiş, böylece devletin genel üretim kapasitesi artırılırken, merkezi otoritenin siyasi ve idari kontrolü de güçlendirilmiştir. Özellikle, sürgün edilenlerin tarım arazilerine yerleştirilmesi, tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamak için stratejik bir önlem olarak benimsenmişti. Bu uygulama, boş veya yeterince kullanılmayan arazilerin ekilmesini sağlarken, yeni nüfusları imparatorluğun ekonomik sisteminin bir parçası haline getirmişti. Tarımsal üretimin kesintisiz devamını sağlamak amacıyla yerleştirilen bu gruplar, devletin değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak, tarımsal mülkiyet hakları ve sosyal konumları açısından çeşitlilik gösteriyorlardı. Yeni Asur arşiv belgeleri dikkate alınarak yapılan bu çalışmada, sürgünlerin tarımsal üretimin kesintisiz devam etmesini sağlamak için kasıtlı olarak, belirli bölgelere yerleştirildiklerine ve bu süreçte, toprak tahsis, gerekli üretim araçlarının sağlanması, onlara yüklenen vergi yükümlülükleri ve mülkiyet haklarına dair bilgiler toplanmış ve Yeni Asur Devleti’nin tarım politikasında sürgünlerin rollerini araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Asur Devleti, Sürgün, İskân, Tarım, Ekonomik entegrasyon.

Abstract

The deportation policy implemented by the Neo-Assyrian Empire was designed not only to manage conquered peoples for military and demographic purposes but also to comply with various economic objectives. In this regard, deportees were strategically relocated to different regions of the empire, thereby increasing the state’s overall production capacity while at the same time strengthening the central authority’s political and administrative control. In particular, settling the exiles on agricultural land was adopted as a strategic measure to ensure the continuity of agricultural production. This practice paved way for the cultivation of vacant or underutilized land while making the new populations part of the empire’s economic system. These groups, settled to ensure the sustainability of agricultural production, varied in terms of their agricultural property status and social position, depending on the changing needs of the state. Based on the Neo-Assyrian archive documents, this study analyzes the deliberate settlement of exiles in specific regions to ensure the continuity of agricultural production and examines information on land allocation, the provision of necessary production tools, tax obligations, and property rights, and role of exiles in the agricultural policy of the Neo-Assyrian Empire was investigated.

Keywords: Neo-Assyrian Empire, Deportation, Settlement, Agriculture, Economic integration.

* Bu makale, Gül Kahveci, *Yeni Asur Devleti’nde Tarım Topraklarının Yönetimi ve Tarım Sisteminde Memurların Rolü*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2025 isimli doktora tezinden üretilmiştir.

♦ Dr., glkhvc-16@hotmail.com, Orcid No: 0000-0001-9044-1608, Türkiye.

Giriş

Yeni Asur Devleti, MÖ 934-609 yılları arasında, Yakın Doğu'nun en güçlü ve merkezi imparatorluklarından biri haline gelmiş, siyasi ve askerî gücünü çok boyutlu idari politikalarıyla pekiştirmiştir. Bu politikaların en dikkat çekici unsurlarından biri, özellikle III. Tiglat-pileser'den (MÖ 745-727) itibaren sistemli bir şekilde yürütülen kitlesel sürgün faaliyetleridir.¹ Asurluların yürütmüş oldukları bu sürgün faaliyetlerinde, insanların yerlerini değiştirirken neredeyse bütün Yakındoğu'da “çift yönlü” denilen bir sistemle değişiklik yaptıkları görülmektedir. Bu sistemde Asur kralları, insanları dünyanın bir ucundan başka bir ucuna taşıdıkları ile övünürler ve nitekim nüfusun muazzam mesafelerde taşındığına dair yazılı kaynaklarda da birçok örnek vardır.² İsyancıları cezalandırmak, düşman toplulukların sosyal bütünlüğünü parçalamak ve aynı zamanda ekonomik ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerçekleştirilen bu sürgünler, yalnızca askerî ve demografik sonuçlar doğurmakla kalmamış, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği için de temel bir araç haline gelmiştir.³ Böylece Asur kralları, sürgün edilen toplulukları geniş tarım alanlarının işlenmesinde etkin biçimde kullanarak hem işgücü açığını kapatmış hem de imparatorluğun ekonomik temellerini güçlendirmiştir.

Sürgünler arasında özellikle çiftçi ve bahçıvanlar tercih edilmiş ve imparatorluğun stratejik ve verimli bölgelerine, özellikle Orta Fırat, Habur, Harran ve Zagros havzalarına aileleriyle birlikte kalıcı olarak yerleştirilmişlerdir. Bu bağlamda, sürgünlerin bir kısmına doğrudan tarımsal araziler tahsis edilmiş, bazılarının ise mülkiyet hakkı tanınmış; toprağı işleme, devretme veya miras bırakma gibi haklardan faydalanabilmişlerdir. Bununla birlikte, tüm sürgünler Asur tebaasıyla aynı şekilde *nūṣahū*, *šibšu*⁴ ve *ilku*⁵ gibi tarımsal vergilere tabi

¹ Yeni Asur Devleti'nde sürgün faaliyetleri, özellikle III. Tiglat-pileser döneminde büyük bir ivmeyle başlamış, II. Sargon (MÖ 722-705) ve Sanherib (MÖ 705-681) dönemlerinde devam etmiş, Asarhaddon (MÖ 681-669) ve Asurbanipal (MÖ 669-631/627) dönemlerinde ise sürgün sayısında düşüş yaşanmıştır. Asur yazılı belgelerinden elde edilen bilgilere göre, Yeni Asur döneminde yaklaşık dört buçuk milyon kişinin sürgün edildiği tahmin edilmektedir. Bu sürgünlerin yaklaşık %80'i III. Tiglat-pileser'den imparatorluğun yıkılışına kadar olan süreçte gerçekleşmiştir. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Bustenay Oded, *Mass Deportations and Deportees in the Neo-Assyrian Empire*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1979, s. 19-21; Katsuji Sano, *Die Deportationspraxis in neuassyrischer Zeit (AOAT (Alter Orient und Altes Testament) 466)*, Ugarit-Verlag, Münster 2020, s. 23-27. Ayrıca sürgün sayılarının sunuş biçiminin Asur propaganda dili ve ideolojisiyle bağlantısı için bk. Marco de Odorico, *The Use of Numbers and Quantifications in the Assyrian Royal Inscriptions*, Neo-Assyrian Text Corpus Project, C. 3, Finland 1995, s. 10-11.

² Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Mikko Luukko, *The Correspondence of Tiglath-pileser III and Sargon II from Calah/Nimrud*, State Archives of Assyria, Helsinki University Press, Helsinki C. 19, 2012, s. XXXVI-XXXVII; Oded, *Mass Deportations ...*, s. 26-32.

³ Sürgün edilenler, genellikle, *abāku*, *abālu*, *arū*, *šūšū*, *šūšubu*, *ekēmu*, *šūrubu*, *galū* (*galūtu*, *šaglū*, *šaglūtu*), *habātu* (*hubtu*, *hubut-qašti*), *kamu* (*kamūtu*), *kašādu* (*kušūdu*), *kišittu*, *leqū*, *manū*, *nasāhu* (*nashūte*), *ramū*, *šabātu* (*šusbutu*, *šabtu*), *šālālu* (*šallatu*, *šallūtu*), *turru* ifadeleri ile anılmaktadır. Bk. Oded, *Mass Deportations ...*, s. 5. Ayrıca sürgünler için olan bu ifadeler, onların yaşlarına ve cinsiyetlerine göre de değişebilmekteydi. Erkek ve kadınlar için Zİ.MEŠ (*napšutu*), sadece erkekler için ERİM (*šābu*) erkek çocuklar için DUMU. MEŠ (*mār'u*), kadınlar için Mİ.MEŠ (*issu*), kız çocukları için DUMU.Mİ.MEŠ (*mar'utu*) ifadeleri kullanılmıştır. Daha küçük çocuklar süt emiyorsa *ša GA* (*zizibu*), süten kesilmişse *pīrsu/i* şeklinde, biraz daha büyükleri ise 25 cm'e karşılık gelen *rūtu* ile belirtilmiştir. Bk. Faruk Akyüz, “Yeni Asur Devleti'nin Sürgün Politikası”, *Eski Yakındoğu'da Sürgünler*, ed. İrfan Albayrak, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2020, s. 131.

⁴ *Nūṣahū* tahıl, *šibšu* ise saman vergisi olarak geçmektedir ve metinlerden, sırayla %10 ve %25 oranında alınmış olabileceği ya da sabit bir orana tabi tutulduğu tahmin edilmektedir. Bu vergilerin sabit bir oranda alınmış olabileceğini gösteren metin örnekleri için bk. SAA 6, 176; SAA 14, 41; CTN 3, 14; 70; 15; 16. Ayrıca konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. John Nicholas Postgate, *Taxation and Construction in the Assyrian Empire*, Biblical Institute Press, Rome 1974, s. 197; Gül Kahveci, *Yeni Asur Devleti'nde Tarım Topraklarının Yönetimi ve Tarım Sisteminde Memurların Rolü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara 2025, s. 226-231.

⁵ Çoğunlukla toprak mülkiyeti ile ilişkilendirilen *ilku*, devlet için askerî, ya da sivil hizmetin (yol yapımı, kanal onarımı vb.) yerine getirilmesi ya da bu hizmetin ücretlendirilmiş bir versiyonu olarak katkı paylarının ödenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır ve geniş kapsamda “devlet hizmeti” anlamında kullanılmakla beraber, tarımsal üretimle de ilişkilendirilmektedir. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Kahveci, *Yeni Asur Devleti'nde ...*, s. 234-241; Postgate, *Taxation and Conscription ...*, s. 63-93; John Nicholas Postgate, “Ilku and land tenure in the Middle Assyrian Kingdom: a second attempt”, *Societies and Languages of the Ancient Near East: Studies in Honour of I. M. Diakonoff*, ed. Muhammad Abdulkadyrovich Dandamayev vd., Aris & Phillips, Warminster 1982, s. 304-313; John Nicholas Postgate, “Land Tenure in the Middle Assyrian Period: A Reconstruction”, *Bulletin of the School of*

tutulmuşlardır. Bütün bunlar, tarımsal üretimi kesintisiz kılmayı amaçlayan bilinçli bir iskân politikasının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugüne kadar, Yeni Asur Devleti'nin sürgün politikasını açıklayan pek çok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda, ilk detaylı çalışma, 1979 yılında Oded tarafından sunulmuş ve kitlesel sürgün süreçleri ve Asur İmparatorluğu içinde sürgün edilenlere atanan işlevler anlatılmıştır.⁶ Böylece bu kaynak, Yeni Asur sürgün politikasına ilişkin bir temel başvuru eseri haline gelmiştir. Literatürde merkezi yer tutan bir diğer eser, Sano tarafından, 2020 yılında hazırlanmış olup, Yeni Asur döneminde sürgünlerin politik ve ideolojik araçlar olarak nasıl kurgulandığını her bir kral açısından ayrı ayrı değerlendirerek ortaya koymuştur.⁷ Bu yönüyle ve kullanılan kaynakların titiz analizi ve sunulan somut tarihsel detayların zenginliği nedeniyle, konunun derinlemesine incelenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bunun dışında, Yeni Asur Dönemi'nde yürütülen sürgün politikalarının sosyo-ekonomik ve kültürel etkilerine ışık tutan pek çok kaynak bulunmaktadır.⁸ Ancak mevcut literatürde, sürgünlerin Asurlular tarafından hangi topraklara yerleştirildikleri ve bu toplulukların tarımsal üretim süreçlerine nasıl entegre edildiklerine dair kapsamlı bir analiz bulunmamaktadır. Bu makale, söz konusu boşluğu doldurmayı ve sürgünlerin yalnızca demografik ve politik bir araç olarak değil, aynı zamanda tarımsal üretim ve ekonomik sistemin sürdürülebilirliği açısından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, tarih araştırmalarında temel yöntemlerden biri olan yazılı kaynak analiziyle, SAA (State Archives of Assyria), CTN (Cuneiform Texts from Nimrud) StAT (Studien zu den Assur-Texten) ve ND (Nimrüd Documents) arşiv belgeleri ve kraliyet yazıtları olan RINAP (The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period) serisi incelenmiş ve sürgünlerin iskânlarına ve demografik düzenlemelerine, arazi tahsislerine, yerleşim stratejilerine, üretim araçlarına, ekonomik yükümlülüklerine ve mülkiyet haklarına dair çeşitli bilgileri içeren belgelerle karşılaşılmıştır. Bu belgeler tür, coğrafi bölge ve içerik açısından sınıflandırılmış ve aynı zamanda nitel içerik analiziyle iskân biçimleri, mülkiyet yapıları ve vergi yükümlülükleri gibi konularda kategorize edilmiş ve tabloyla desteklenmiştir. Böylece, devletin iskân politikaları, sürgünlere yapılan toprak tahsisi ve mülkiyet haklarını içeren ana temalar oluşturulmuştur. Ek olarak, Yeni Asur dönemine ait rölyefler incelenmiştir. Bunların bir kısmı, doğrudan Asur krallarının uygulamış oldukları sürgün faaliyetlerini tasvir etmektedir.⁹ Ancak söz konusu rölyeflerden, sürgünlerin tarımsal üretime entegrasyonuna dair yeterli kanıt bulmak oldukça zordur. Bunun dışında, doğrudan Asur Devleti'ne ait olmayan yazılı kaynaklar aracılığıyla da yapılan sürgün faaliyetlerine ilişkin bilgiler bulmak mümkündür. Söz konusu kaynaklar arasından Eski Ahit,

Oriental and African Studies, C. 34, 1971, s. 496-520; Paul Garelli, "Le probleme de la féodalité assyrienne", *Semitica*, C. 17, 1967, s. 5-21.

⁶ Oded, *Mass Deportations ...*, s. 1-135.

⁷ Sano, *Die Deportationspraxis ...*, s. 1-317.

⁸ Kenneth Lawson Younger, "The Deportations of the Israelites", *Journal of Biblical Literature*, C. 117, S. 2, 1998, s. 201-227; Nadav Na'aman, "Population Changes in Palestine Following Assyrian Deportations", *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 20, S. 1, 1993, s. 104-124; Akyüz, "Yeni Asur Devleti'nin ...", s. 129-180; Koray Toptaş, "Foreign Royal Nobles in the Neo-Assyrian Empire", *Journal of Universal History Studies*, C. 7, S. 1, 2024, s. 59-86; Frederick Mario Fales – John Nicholas Postgate, *Imperial Administrative Records, Part II: Provincial and Military Administration*, Helsinki University Press, Helsinki 1995, s. XXVIII-XXX; Bilcan Gökçe, "Yeni Assur Krallığı'nda Savaş Esirleri Üzerine Notlar", *MASROP E-Dergi*, C. 13, S. 2, 2019, s. 20-52; Hanım Hande Duymuş Florioti, "Yeni Asur Devrinde Gerçekleştirilen Toplu Nüfus Nakillerinden Örnekler", *History Studies: International Journal of History*, C. 4, S. 2, 2012, s. 149-168; Robert William Gallagher, "Assyrian Deportation Propaganda", *SAAB (State Archives of Assyria Bulletin)*, C. 8, s. 57-65; Frederick Mario Fales, "Cibare i deportati: Una lettera al re assiro Tiglath-pileser III (ND 2634)", *Tra Oriente e Occidente, Studi in onore di Elena Di Filippo Balestrazzi*, ed. Daniele Morandi Bonacossi, Sargon srl, Padova 2006, s. 47-64.

⁹ III. Tiglat-pileser dönemi için bk. Richard David Barnett – Margarete Falkner, *The Sculptures of Tiglath-pileser III*, The Trustees of the British Museum, London 1962, Pl. (Plate/Levha) V; VII; XXIII; XXV; XXIX; LXVIII. II. Sargon dönemi için bk. Pauline Albenda, *The Palace of Sargon, King of Assyria*, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris 1986, Pl. 77, 78, 83, 103, 108, 137. Sanherib dönemi için bk. Richard David Barnett – Erika Bleibtreu – Geoffrey Turner, *Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, British Museum Press, London 1998, Pl. 57/56a; 83; 84; 85; 86; 94; 151; 154; 155; 176; 183/260-263; 185; 186; 196; 246; 276; 276; 278; 280; 282; 283; 336; 338; 340; 389; 390. Asurbanipal dönemi için bk. Richard David Barnett, *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Nineveh (668-627 B.C.)*, British Museum Press, London 1976, Pl. 16/b; 17/a; 18/a-b; 19; 20; 22; 28; 29; 30; 34.

Asurluların sürgünleri tarımsal üretim faaliyetlerine dahil ederek, bu durumu bir manipülasyon veya ikna yöntemi olarak nasıl kullandıklarını göstermektedir.¹⁰

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, yukarıda bahsi geçen yazılı kaynaklar incelendiğinde, sürgünlerin iskânının, yalnızca nüfus politikalarının bir uzantısı değil, aynı zamanda ekonomik sistemin işleyişinde belirleyici bir süreç olduğu anlaşılmıştır. Sürgünlerin imparatorluğun belli bölgelerine tarımsal üretimi idame etmeleri adına yerleştirilmeleri, mülkiyete dair birtakım hukuki haklar sağlanması ve vergi yükümlülüğü altında olmaları, Yeni Asur Devleti'nin tarımsal üretim düzenini anlama açısından önemli veriler sağlar. Bu makale, söz konusu uygulamaların ışığında sürgünlerin tarımsal üretimdeki rollerini, iskân düzenlemelerini ve mülkiyet haklarını ayrı başlıklar altında ele alarak, Yeni Asur Devleti'nde tarım topraklarının yönetimini incelemeyi amaçlamaktadır.

Sürgünlerin Tarım Topraklarına Dağıtımı

Yeni Asur Devleti'nin izlediği sürgün politikası, yalnızca isyancıları cezalandırma aracı değil, imparatorluğun çok yönlü ihtiyaçlarını karşılayan bir strateji olarak uygulanmıştır. Bu bağlamda, sürgüne maruz kalan insanlar, belli alanlara yerleştirilerek, terk edilmiş araziler yeniden üretime kazandırılmıştır. Bu uygulamanın temelinde, sürgün edilen nüfusun geçici olarak taşınmasından ziyade, onların kalıcı biçimde yerleşim alanlarına entegre edilerek bölgesel nüfuslandırmanın sağlanması amacı yatmaktaydı. Nitekim, II. Sargon, RINAP 2, 74: vii 45-76 no'lu yazıtında, çoraklaşan ve tarımsal üretimi durmuş bölgeleri iskâna açtığını ve buraya insanları yerleştirdiğini şu sözlerle dile getirir:

“O zamanlar, tanrılar Enlil'in (Marduk) kült merkezi olan Babil'e giden eski yollar açık değildi; [onların] izleri (seyahat için) uygun değildi. Burası, [uzun] bir süredir geçişin engellendiği bir çöl bölgesiydi. Bu bölgeden geçmek çok zordu ve hiçbir yol yapılmamıştı. Dikenli bitkiler, devedikenleri ve çalılıkları geçilmez yollara yayılmıştı. Aslanlar ve çakallar bu çalılıklarda saklanıyor ve kuzular gibi oynuyorlardı. Aramiler (ve) Sutiler — çadırlarda yaşayanlar, kaçaklar, suçlular (ve) hırsızlar — bu çöl bölgesinde yerleşmişler ve burayı ıssız hale getirmişlerdi. Uzun zaman önce çoraklaşmış olan yerleşim yerlerinde, çayırılık alanlarda ne sulama kanalları ne de sürüler vardı; (bölge) örümcek ağlarıyla kaplıydı. Zengin tarlaları çoraklaşmıştı. Çayırılık alanlarında artık tatlı (hasat) şarkıları duyulmuyordu. Tahıl yetiştirmiyordu. Çalı çırpılarını kestim ve dikenli bitkileri (ve) devedikenlerini ateşe verdim. Hırsız Aramileri kılıçla öldürdüm. Aslanları ve kurtları katlettim. Daha önce çorak arazi olan bölgeleri işgal ettim ... ve fethettiğim düşman ülkelerden gelen insanları ... bu bölgelere yerleştirdim.”¹¹

Metne göre kral, dikenleri ve çalılıkları temizlediğini, vahşi hayvanları ortadan kaldırdığını ve güvenliği tehdit eden göçebe toplulukları yendiğini ifade eder. Ardından, daha önce çorak hale gelmiş olan bu bölgeyi yeniden iskâna açtığını ve fethettiği ülkelerden getirilen insanları buraya yerleştirdiğini belirtir. Dolayısıyla bu ifadeler, Asur topraklarındaki, sürgün politikasının amacını ve işleyişini açıkça yansıtır. Bu işleyişin benzer bir örneğini, Arrapha¹² valisi Aşşūr-šallimanni tarafından, III. Tiglat-pileser'e yazılan, SAA 19, 81 no'lu mektupta da görmekteyiz. Metnin ilk satırlarında, esirlerin iskânı ve beslenmesi sırasında karşılaşılan lojistik sorunlardan bahsedildikten sonra, “Arrapha'da 150 adet Šamaš-būnā'î'nin URU/ālum'u”¹³

¹⁰ Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Antlaşma-Tevrat, Zebur, İncil), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2014. Yeni Asur dönemlerinde, İsrail bölgesinde gerçekleştirilen sürgün faaliyetlerinin hem Tevrat hem de Asur kral yazıtlarıyla karşılaştırılarak yapılan inceleme için bk. Younger, “The Deportations of ...”, s. 201-227; Na'aman, “Population Changes ...”, s. 104-124. Ayrıca Tevrat'ta, sürgünlerin tarımsal üretimle ilgili manipülasyon örneği için bk. 2. Kr.18: 31-32.

¹¹ Grant Frame, *The Royal Inscriptions of Sargon II, King of Assyria (721-705 BC)*, C. 2, Eisenbrauns, Pennsylvania 2020, s. 335.

¹² Dicle Nehri'nin doğusunda, Mezopotamya'nın kuzeydoğusunda bulunan modern Kerkük şehridir. Daha detaylı bilgi için bk. RGTC (Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes) 7/2-1, s.65-68; Trevor Bryce, *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia: The Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire*, London 2009, s. 67-68.

¹³ Bu terim, “şehir veya kasaba” ya da yerleşim yerlerinin alt bölümlerini ifade eder. Bk. CAD (The Assyrian Dictionary of Oriental Institute of the University of Chicago) A/1: 379; CDA (A Concise Dictionary of Akkadian): 13; AHw (Akkadisches Handwörterbuch): 39. Fales ise büyük yerleşim yerlerini ifade eden ālum teriminin, kentsel ortamdaki uzak olan kırsal bir alanda mezra türü yerleşimlere de uygulanabileceğini belirtir. Bk. Frederick Mario Fales, “The Rural Landscape of the Neo-Assyrian Empire: A Survey”, *SAAB*, C. 4, 1990, s. 100-101. Bahsedilen SAA 19, 81 no'lu metni değerlendirdiği çalışmada da ālum'u bir tarım yerleşmesi olarak değerlendirmiştir. Bk. Fales, “Cibrae i deportati ...”, s. 21. Nitekim, SAA 12, 1 no'lu metinde de ālum olarak adlandırılan bu yerleşim birimleri, tarımsal üretim merkezleri olarak anılmaktadır.

vardır.”¹⁴ denilerek, sürgünlerin tarımsal arazilere yerleştirilmesi önerilmiştir. Valinin bu önerisi, yaşanan tahıl sıkıntısının önüne geçebilmek ve üretimin sürekliliğini temin edebilmek adına uygulanan bir yöntem olarak değerlendirilmelidir.

Yeni Asur Devleti'nin sürgünleri, tarımsal üretim alanlarına bilinçli olarak yerleştirdiği ve bunu yalnızca iskân amaçlı değil, aynı zamanda üretimi artırma ve iş gücü ihtiyacını karşılama stratejisi olarak uyguladığı anlaşılmaktadır. Devlet, bu nüfusu hem toprakların ekili kalmasını sağlamak hem de denetim altında tutmak için kullanmış; böylece tarımsal üretim üzerindeki kontrolünü güçlendirmiştir. Bu süreçte karşımıza çıkan temel soru, Asurluların sürgünlere hangi bölgelerden arazi tahsis ettikleridir. Bu soruya dair en net veriler, dönemin idari belgelerinden ve mektuplarından gelmektedir (bk. Tablo 1). İncelenen metinler neticesinde, sürgünlerin tarımsal üretime katkı sağlayacak şekilde yerleştirilmesine dair yazılı kaynakların, bu bölgeden daha fazla bahsetmesine dayanarak, bu uygulamanın en fazla Orta Fırat bölgesine gerçekleşmiş olabileceği öngörülmektedir. Kuru tarım kuşağına tekabül eden bu bölgede, nehrin iki yakasına kanal sisteminin inşa edilmesiyle halkın geçim kaynağının arttırılmasının hedeflendiği¹⁵ ve kralların buraya insanları yerleştirerek üretimi artırma ve bölgeyi geliştirme çabası içinde oldukları anlaşılmaktadır.¹⁶ Bu girişim, III. Adad-nērārī (MÖ 811-783) döneminde, Tell al-Rimah Steli'nde de anlatıldığı gibi, Nergal-ēreš'in valiliğine verilen, 9 şehir ve 331 köy ile gerçekleştirilen bir idari eylem ile başlayarak,¹⁷ III. Tiglat-pileser ve II. Sargon dönemlerinde sürgün edilen halkın bu bölgeye iş gücü olarak yerleştirilmesiyle daha da ilerlemiş ve burada tarım ve hayvancılığa sahip karma bir ekonomi gelişmiştir.¹⁸ Örneğin III. Tiglat-pileser döneminde Arpad'a,¹⁹ Aššūr-nīrka-uşur şehrine²⁰ ve İmmiha'ya,²¹ II. Sargon döneminde de Güzāna,²² Hēsa, Argite²³ ve Lāqê²⁴ bölgelerine sürgünler gerçekleştirilerek, onların Fırat bölgesinde tarımsal üretime katılımları sağlanmıştır.

¹⁴ Luukko, *The Correspondence of ...*, s. 85-86.

¹⁵ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bk. Marina Pucci, “The Discovery of the City-Canal of Dūr-Katlimmu”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 162-174.

¹⁶ Hartmut Kühne, “The Assyrians on the Middle Euphrates and the Hābūr”, *Neo-Assyrian Geography*, ed. Mario Liverani, Roma 1995, s. 81-82; Maria Grazia Masetti-Rouault, “Rural Economy and Steppe Management in an Assyrian Colony in the West: A View from Tell Masaikh Lower Middle Euphrates, Syria”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 136.

¹⁷ RIMA (Royal Inscriptions of Mesopotamia Assyrian Period) 3: A.O.104.7: 13-20 : “Rašappa, Laqê, Hindānu, Anat, Suhu, (Ana)-Aššūr-(utêr)-asbat şehirlerinin valisi Nergal-ēreš için (şöyle) karar verdim: Dūr-İstar şehri 12 köyü ile, Kār-Sîn şehri 10 köyü ile, Dūr-duklimmu şehri 33 köyü ile, Dūr-Aššūr şehri 20 köyü ile, Dūr-Nergal-ēreš şehri 33 köyü ile, Dūr Marduk şehri 40 köyü ile, Sangar Dağı (bölgesinde) 126 köyüyle Kār Adad-nārārī şehri, Azallu Dağı (bölgesinde) 28 köyü, Laqê topraklarında 15 köyüyle Dūr-Adad-nārārī şehri, Qatnu topraklarında 14 köyüyle Adad şehri - Nergal-ēreš'in efendisinin emriyle yeniden inşa etmeyi üstlendiği toplam 331 küçük şehir.” (Albert Kirk Grayson, *Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC II (858-745 BC)*, C. 3, University of Toronto Press, London 2002, s. 211). Bu konuya ilişkin daha detaylı bir değerlendirme için bk. Hartmut Kühne, “The Rural Hinterland of Dūr-Katlimmu”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 115-128; Kühne, “The Assyrians ...”, s. 82.

¹⁸ Helmut Freydağ – Hartmut Kühne, “Betrachtungen zur Weidewirtschaft in Dūr-Katlimmu”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 87-100; Frederick Mario Fales, “Production and Consumption at Dūr-Katlimmu: A Survey of the Evidence, the Middle Assyrian Period”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 67-86; Rouault, “Rural Economy ...”, s. 135; Eleanor Barbanes, *Heartland and Province: Urban and Rural Settlement in the Neo-Assyrian Empire*, University of California, Berkeley 1999, s. 48-54.

¹⁹ SAA 19, 3 no'lu metinde, sürgünlerin yerleştirildiği bölge, Arpad olarak gösterilmiştir. Bk. Luukko, *The Correspondence of ...*, s. XXXVII. Arpad, Kuzey-Orta Suriye'de Bīt-Agusi krallığına ait, Demir Çağı Arami şehri idi. Daha detaylı bilgi için bk. Bryce, *The Routledge Handbook ...*, s. 67-68; RGTC 7/1, s. 23-25.

²⁰ SAA 19, 15 no'lu metinde yer alan Aššūr-nīrka-uşur, Orta Suriye'de bir şehir olarak gösterilmektedir. Bk. RGTC 7/2-1, s. 83.

²¹ SAA 19, 23 no'lu metinde yer alan İmmiha, Kuzey Suriye'de Hamat (RGTC 7/1, s. 90) yakınlarında olduğu tahmin edilmektedir. Bk. RGTC 7/1, s. 115.

²² SAA 15, 257. Guzana, Habur Bölgesi'nin yukarısında, Suriye-Türkiye sınırının Suriye sınırında yer almaktadır. Daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/2-1, s. 187-189; Aron Dornauer, *Das Archiv des assyrischen Statthalters Mannu-kī-Aššūr von Güzāna/Tell Halaf*, Harrassowitz, Wiesbaden 2014, s. 18.

²³ SAA 1, 177. Hēsa ve Argite'nin Orta Fırat'ta Şubat yakınlarında bir yer olduğu düşünülmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/1, s. 21; 104-105.

²⁴ SAA 1, 219. Lāqê, Rašappa eyaletine ait, Orta Fırat Nehri'nin kıyısında bir bölgedir. Bk. RGTC 7/2-1, s. 363-365.

Mevcut kaynaklar, sürgünlerin yalnızca Fırat havzasına değil, aynı zamanda Harran, Zagros ve Asur'un merkezine de tarımsal üretim yapmaları adına yerleştirildiğini göstermektedir (Bk. Harita-1). Harran bölgesinde²⁵ kuru tarım hakimdi ve yoğun bir şekilde tahıl üretimi gerçekleştiriliyordu.²⁶ Dolayısıyla II. Sargon'un bu bölgeye, Gambulu halkını sürdüğü ve tarım toprakları sağladığı görülmektedir.²⁷ Bunun dışında yine II. Sargon dönemine ait, SAA 5, 210 ve SAA 15, 54 no'lu metinlerde, Zagros dağlık bölgesine²⁸ tarımsal üretim ve hayvancılığı gerçekleştirmek adına sürgünlerin yerleştirildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca Asur'un merkez bölgeleri de sürgün nüfusu ile tarımsal üretimi geliştirebilmek adına değerlendirilmişti. Örneğin, SAA 13, 13 no'lu bir metin, Kuşitlerin ve Mısırlıların tarlaları, tahıl depoları ve tohumları hakkında, Marduk-şalim-ahhē tarafından Asarhaddon ya da Asurbanipal'e yazılmış bilgilendirme amaçlı bir mektuptur. Muhtemelen bu sürgünler, II. Sargon döneminde, Asur'a yerleştirilmiş ve üretim yapmaları adına desteklenmişti.²⁹ Hatta bu gruba ait, ellinin komutanı olarak görev yapan Urdu-Aşşūr'un, N 31 no'lu bir arşivinde, onların tahıl kredisi verdiklerine dair bilgiler yer almaktadır.³⁰ Bu durum imparatorluk toprakları içinde, sürgünlerin sadece üretim yapmaları için değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı destekleyen planlı bir tarım ve iskân stratejisi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Asurlular sürgünleri, ilgili topraklara yerleştirirken, onların ailelerini de getirerek ya da evlenmelerini sağlayarak, toplumsal istikrarı ve ekonomik üretkenliği güvence altına almayı amaçlamışlardır (bk. Rölyef 1-2). Böylece sürgünlerin aileleri için hem anavatanlarına kaçmaları önlenmiş oluyor hem de yeni yerleşim yerlerinde kök salmaları sağlanıyordu.³¹ Nitekim Der³² valisi Şamaş-bēlu-uşur tarafından, II. Sargon'a yazılan SAA 15, 121 no'lu mektuptaki, "Onlara insanların (ailelerini) geri verin ki çalışmaya teşvik edilebilsinler. (Onların) dikkatleri

²⁵ Kuzeybatı Mezopotamya'da, Urfa'nın 44 km güneydoğusunda, Kuzey Mezopotamya'yı Suriye'ye bağlayan önemli doğu-batı ticari ve askeri yolların üzerinde yer alan bölgedir. Bk. Bryce, *the Routledge Handbook* ..., s. 292.

²⁶ Bölgenin tarımsal açıdan kullanımına dair önemli arşiv belgeleri bulunmaktadır. Bunlardan Harran Nüfus Sayımı belgeleri (SAA 11, 200-219), II. Sargon'un yapmış olduğu toprak paylaşımı ve bu topraklarda yaşayacak kişilerin belirlenmesi adına hazırlanmıştır. Bu belgelerin değerlendirmesi için bk. Fales – Postgate, *Imperial Administrative Records* ..., s. XXX-XXXV. Bir diğeri Şanlıurfa'nın 15 km doğusunda, kuzeybatı Mezopotamya'da yer alan, Huzurina (Sultan Tepe) 407 tabletlik bir arşivdir. Bunlar arasında büyü metinleri, edebi metinler, Sümerce ve iki dilli metinler, ritüel metinleri, *limmu* listeleri, medikal metinler, hemerolojiler ve menolojiler, astrolojik ve astronomik metinler, sözlük listeleri gibi metinler yer almaktadır. Bk. Oliver Robert Gurney – Jacob Joel Finkelstein, *The Sultantepe Tablets*, British Institute of Archaeology at Ankara, London, C. 1, 1957, s. 1-10; Oliver Robert Gurney – Paul Hulin, *The Sultantepe Tablets*, British Institute of Archaeology at Ankara, London, C. 2, 1964, s. 1-20; Jacob Joel Finkelstein, "Assyrian Contract from Sultantepe", *Anatolian Studies*, C. 7, 1957, s. 137-145. Bölgenin topraklarına ilişkin bilgi veren bir başka metin grubu Ma'allānāte tabletlerinden gelmektedir. 41'i çiviyazısı, 24'ü Aramice olan ve toplamda 65 tane metin içeren bu serinin, MÖ 700-622 yıllarına ait olduğu ve Harran'dan geldiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde, Asur İmparatorluğu'nun sınırları içinde yer alan Ma'allānāte'nin örgütlenmesini ve günlük ekonomik, sosyal ve dini yaşamını yansıtmaktadır. Bk. Denyse Homès-Fredericq – Paul Garelli, *Maallānāte: Archives d'un centre provincial de l'empire Assyrien*, Assyriologique/Assyriologische Zentrum Georges Dossin, Bruxelles 2017, s. 7-10. Aramice olan belgeler ise, Lipiński tarafından bir kitap halinde yayınlanmıştır. Bk. Edward Lipiński, *the Aramaeans: Their Ancient History, Culture, Religion*, Peeters, Leuven 2000.

²⁷ Aslında II. Sargon'un bu bölgeye sürgün yaptığına dair metinlerde açık bir ifade bulunmamaktadır. Ancak SAA 11, 207 ve 219 no'lu metinlerde Gambulu halkına sağlanan tarımsal arazilerden bahsedilmesi, bu halkın buraya sürgünle gelip üretim yapmaya zorlandıklarını düşündürmektedir. Bk. Oded, *Mass Deportations* ..., s. 72.

²⁸ Mezopotamya'nın doğusu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu dağlarından Hürmüz Boğazı'na kadar yaklaşık 1.600 km boyunca kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan bugün Zagros olarak bilinir. Bk. Dishad A. Marf, *cultural Interaction Between Assyria and Northern Zagros*, Doctoral Thesis, Universiteit Leiden, Leiden 2016, s. 14; Silva Balatti, *Mountain Peoples in the Ancient Near East, The Case of the Zagros in the First Millennium BCE*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2017, s. 1; William Bayne Fisher, *The Land of Iran*, ed. William Bayne Fisher, C. 1, Cambridge University Press, Cambridge 1968, s. 7-14; Louis D. Levine, "Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros: I", *Iran*, C. 11, 1973, s. 3; Louis D. Levine, "Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros: II", *Iran*, C. 12, 1974, s. 99-124; Allan S. Gilbert, "On the Origins of Specialized Nomadic Pastoralism in western Iran", *World Archaeology*, C. 15, S. 1, 1983, s. 110.

²⁹ Daha detaylı bilgi için bk. Veysel Donbaz- Simo Parpola, *Neo-Assyrian Legal Texts in İstanbul (Studien Zu Den Assur-Texten)*, C. 2, Druckerei und Verlag, Berlin 2001, s. 142.

³⁰ Konuya ilişkin metin örnekleri için bk. StAT 2, 186-189.

³¹ Oded, *Mass Deportations* ..., s. 23-24.

³² Asur kaynaklarında Dēru olarak da anılan bu şehir, Diyala bölgesinde, doğu Babil'de bulunan Demir Çağı kentidir. Daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/2-1, s. 138-140; Bryce, *The Routledge Handbook* ..., s. 192.

insanlarına (yöneldiği sürece), burada onlar, orada insanları olduğu için çalışmaya yönlendirilemezler.”³³ ifadeleri, sürgünlerin ailelerinden ayrı kaldıklarında çalışmayı reddettiklerinin açık bir kanıtıdır. İşte bu yüzden Asur kralları, sürgünleri aileleri ile iskân etmek zorunda kalıyorlardı.³⁴ Hatta bazı durumlarda, bu toplulukların kalıcı yerleşimler kurmaları adına, SAA 19, 18 no’lu metinde yer alan, “Onlara eşler verilmeli”³⁵ ifadesinde de görüldüğü gibi aile bağlarıyla uzun vadeli istikrarın sağlanması hedefleniyordu. Bu temel düzen kurulduktan sonra, sürgünlerden yerleştirildikleri topraklarda, tarımsal üretim yapmaları bekleniyordu. Örneğin, SAA 1, 177 no’lu metne göre, sürgünlerden aileleri ile tarımsal üretim yapmaları adına, Argite kasabasına yerleştirilmesi isteniyordu:

“Bir karayolu istasyonum olan Hēsa kasabasında insan yok; rab kallû (posta müdürü) ve rab raksu (acemi komutanı) orada yalnızlar ve bununla (düzgün) bir şekilde ilgilenmiyorlar. Şimdi 30 aileyi bir araya getirip oraya yerleştirelim. Hēsa’da yaşayan şaknu (vali/askeri komutan) Nabû-uşalla’nın adamları var, bir zanaatkarlar topluluğu; onları çıkarsın, Argite kasabasına yerleştirsın, tarlalar, bahçeler versin. Efendim, kral tarafından kabul edilirse, şaknu Nabû-uşalla’ya bir mektup göndermeme, orada rab ālāni (köy yöneticisi) olarak İa’îru’yu ve Sazanâ’daki Adda-hāti’nin rab bîusu (baş kâhya) olarak Sîn-iddina’yı şanû (vekil) olarak atamama izin verin, böylece bu yol istasyonlarına dikkat etsinler ve kraldan korksunlar.”³⁶

Metin, Asurluların boşalan bölgeleri planlı bir şekilde iskân ederek üretimi artırmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde, SAA 15, 54 no’lu belgede, Tabal bölgesinden getirilen bir grubun Parsua’ya³⁷ yerleştirilmesi ve tarım-hayvancılık faaliyetleri yürütebilmeleri için gerekli kaynakların sağlanmasından, “Onları (Taballıları) yanıma getirttim, evlerine yerleştirdim ve onlara öküzler, koyunlar ve kadınlar verdim.”³⁸ ifadeleri ile bahsedilir. Bu uygulama, iskân sürecinde ev, tarım hayvanı ve nüfus devamlılığı için aile kurma imkânının devlet tarafından sağlandığını ve geçici değil, kalıcı yerleşimlerin kurulmasının planlandığını gösterir.³⁹ Eksik satırlara rağmen içerdiği ipuçlarıyla dikkat çeken bir başka belge, Que’den getirilen insanların iskânını anlatan, SAA 19, 46 no’lu metindir. Metinde, bu kişilerin bir bölgeye yerleştirildikleri, evlerinin tahsis edildiği ve yanlarında öküzlerini ve diğer tarım araçlarını getirdikleri belirtilmektedir:

“[...]... Onları oraya yerleştirdim. Onlar [...]’larını, evlerini (ve) [...]’larını bekliyorlar. [Efendim, kral] onların [yardım] için nerede beklediklerini öğrenmek için haber göndersin ve [ihtiyaçlarını] dinlesin. Esirler yanlarında [...]’larını, öküzlerini (ve) [...]’larını getirmişler.”⁴⁰

Asurluların uygulamış oldukları bu politika çerçevesinde, doğrudan üretim amacına yönelik sürgünlerin yerleştirildikleri açıkça görülmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak, III. Tiglat-pileser’in, ülkenin kuzeybatı bölgelerinden sorumlu bir memur olan, İnūrta-bêlu-uşur’a gönderdiği, SAA 19, 3 no’lu mektupta, Şam’dan Arpad’a gerçekleştirilen sürgünden şöyle bahsedilmektedir:

“Ekilen bu tahıl tarlasının gelen sürgünler için olduğunu söylüyorlar. Dimaška’dan⁴¹ geldiklerinde, Arantu’dan göndermek için 100 emêru buğday ve 20 emêru arpa vardır.”⁴²

Metinden anlaşılacağı üzere sürgünlere, geçim ve üretim faaliyetleri için toprak tahsis edilmiş ve yaklaşık 120 eşek yükü hububat ile hem sürgünlerin ihtiyacı karşılanmış hem de üretim süreci için tahıl stoğu verilmiştir. Anlıyoruz ki üretimi desteklemek adına belli bir planlama

³³ Andreas Fuchs – Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part III: Letters from Babylonia and the Eastern Provinces*, Helsinki University Press, Helsinki 2001, s. 84-85.

³⁴ Konuya ilişkin metin örnekleri için bk. SAA 11; 154; 155; 167; 169; 172-174; 181; 194; SAA 15, 181; 232; SAA 19, 40; ND 2440.

³⁵ Luukko, *The Correspondence of ...*, s. 20-21.

³⁶ Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part I: Letters from Assyria and the West*, Helsinki University Press, Helsinki 1987, s. 139.

³⁷ İran’ın orta batı Zagros dağlarında bulunan bir bölgedir. Bu bölgeye ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Bryce, *The Routledge Handbook ...*, s. 529.

³⁸ Fuchs – Parpola, *The Correspondence ...*, s. 36-37.

³⁹ Benzer konuya ilişkin bir başka örnek, SAA 15, 314 no’lu metinde, “[...] tarlalar [...] onların [...]’ları [...] onlar] sürüldüler [...]... [...] yazdım [...]... çalışıyor” ifadeleriyle anlatılmaktadır. Metin, sürgünlere ait olabilecek tarlalardan bahsetmesiyle dikkat çekmekte, ancak büyük ölçüde kırık olduğu için yorumlamamızı zorlaştırmaktadır.

⁴⁰ Luukko, *The Correspondence of ...*, s. 51-52.

⁴¹ Suriye’de bugünkü Şam şehrinin bulunduğu bölgedir. Bk. RGTC 7/1, s. 61.

⁴² Luukko, *The Correspondence of ...*, s. 6.

yapılıyordu ve sürgün edilenler ekonomik ihtiyaca göre yönlendiriliyordu.⁴³ Örneğin, SAA 13, 13 no'lu belgede, Kuşitlerin ve Mısırlıların tarlalarından ve depoladıkları tahıldan bahsedilmesi,⁴⁴ SAA 1, 176 no'lu metinde, tarlaların ekimi için İtu'alıların yönlendirilmesi tarımsal üretimi desteklemek adına planlı bir şekilde sürgünlerin kullanıldıklarının açık kanıtlarıdır. Sürgünlerin tarımsal üretime katılımı, sadece tarla işçiliği ile sınırlı değildi, aynı zamanda üretimin devamlılığını sağlayacak olan sulama kanalı çalışmaları gibi alt yapı faaliyetlerinde de önemli roller üstleniyorlardı. Örneğin, SAA 19, 65 no'lu metne göre, sürgünlerin Kilizi bölgesinde inşa edilen bir kanalda, SAA 15, 166 no'lu belgede ise, Yazapu ve Patti-İllil kanallarında kullanılmış olabileceklerine dair ifadeler bulunmaktadır. Bu durum, Yeni Asur Devleti'nin iskân politikalarında ekonomik ihtiyaca göre insan kaynağını yönlendirdiğini ortaya koyar. Söz konusu yaklaşım, yalnızca sürgün edilenlerin mesleki özelliklerine göre yerleştirilmelerinde değil, aynı zamanda tarımsal üretimin doğrudan desteklenmesinde de açıkça görülmektedir. Bu çerçevede, SAA 19, 225 no'lu metinde, “*Her 150 kişiye 5 sūtu tohum*” ve SAA 19, 23 no'lu belgede, “*İmmiha'ya gelen esirler yola çıksın ve gelsinler. Onların tohumları ekiliyor; oraklarına gelmelidir.*”⁴⁵ ifadelerinde görüleceği üzere, sürgünlere gerekli tarımsal materyalin temin edilerek, üretim faaliyetlerine dahil edildikleri anlaşılmaktadır. Bu örnekler, iskân sürecinin yalnızca nüfusun yeniden dağıtılmasıyla sınırlı kalmadığını, üretim için ihtiyaçların temini yoluyla tarımsal üretimin artırılmasının da hedeflendiğini göstermektedir.

Sürgünlerin Mülkiyet Hakları

Yeni Asur Devleti'nde sürgünlerin statüsüne bakıldığında, onların çoğunlukla köle (*ardu*) konumuna indirgenmedikleri, yarı bağımlı bir rolde oldukları anlaşılmaktadır.⁴⁶ Her ne kadar toprağa bağlı olmaları ve toprakla birlikte devredilmeleri, onların birer mülk gibi değerlendirildiklerini düşündürse de; aile kurabilmeleri, mülk edinme ve ticaret yapabilmeleri, hatta vergi ödemekle yükümlü olmaları, bu kişilerin köle statüsünden farklı bir konuma sahip olduklarını göstermektedir.⁴⁷ Bu durum, Yeni Asur Devleti'nde sürgünlerin haklarının karmaşık bir yelpazede ele alındığını ve koşullara göre değişiklik gösterdiğini ortaya koyar. Bu değişikliklerden biri, Asur İmparatorluğu'nun gelişmesine bağlı olarak karşımıza çıkar. Asur kralları, I. Tiglat-pileser'den (MÖ 1115-1076) itibaren sürgüne maruz bıraktıkları insanları, *itti niše* ^{KUR}*Aššūr amnūšunūti*, “onları Asur ülkesinin tebaasıyla/sakinleriyle/halkıyla birlikte saydım” ifadeleriyle tanımlarlardı. Bu durum onların, Asur toplumunun bir üyesi olarak görülmek istendiğini gösterse de bu ifadeye, Sanherib döneminden itibaren yer verilmemiştir. Oded tarafından bu durum, tesadüfi bir durum ya da bir kâtip üslubu meselesi olarak değil, Asurluların sürgünlere ya da yabancılara karşı tutumlarındaki değişimin yansıması olarak değerlendirilmiştir. III. Tiglat-pileser ve II. Sargon'dan sonra imparatorluk topraklarının olabildiğinde büyümesi, Asurlulardaki üstünlük duygusunun ve keskin ayrımların oluşmasına neden olduğu yönünde değerlendirilir. Nitekim imparatorluk büyüdükçe, angarya ve askerlik hizmetini yerine getirecek kişilere de ihtiyaç artınca, esirler giderek daha fazla ucuz insan kaynağı olarak sömürüldü.⁴⁸ Ancak Oded'in sürgün edilenlerin statülerinde zaman içinde değişikliklerin yaşandığına dair yapmış olduğu bir başka yorum, bazı noktalarda eksik kalmaktadır. Özellikle, sürgün edilenlerin

⁴³ Sürgün edilen topluluklar, mesleki niteliklerine göre farklı alanlarda kullanılmış; demirci, oymacı ve kuyumcu gibi zanaatkarlar, inşaat işçileri, tapınak görevlileri ve gündelik işlerde çalışan aşçı, balıkçı, çiftçi ve bahçıvan ve orduda çalışacak asker gibi pek çok meslek grubu, imparatorluğun dönemlik ihtiyaçlarına göre tercih edilmiştir. Sürgünlerin mesleki yetilerine göre tercih edildiğine dair metin örnekleri için bk. SAA 1, 11; 128; 177; 195; SAA 11, 154; 155; SAA 15, 136; 280; SAA 19, 65; 101; 102; ND 2497; Kraliyet yazıtlarında yer alan örnekler için bk. RINAP 3/2, 213: 32-33; RINAP 4, 33: iii 14-22; 77: 40-43; RINAP 5/1, 3: viii 5-15; 7: ix 57-63; 11: vi 44-47; vi 81-95. Ayrıca bu konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Oded, *Mass Deportations* ..., s. 41-74; Akyüz, “Yeni Asur Devleti'nin ...”, s. 157-161.

⁴⁴ “[Kralın] bana, hizmetkarına yazdığı mektupta bahsettiği [Kuşitler] ve Mısırlıların tarlaları, tohumları ve depoladıkları tahıllar hakkında: [Neden] Kuşitlerin tahıllarını alıyorsun?” - [...] Ancak, şimdi Kuşitlerin [...] ile ilgileniyorum. Onlara [...] getirip vereceğim ve onların ekilmemiş tarlalarını tamamen işleyeceğim.” (Steven W. Cole – Peter Marchinist, *Letters From Priests to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal*, Helsinki University Press, Helsinki, C. 12, 1998, s. 15).

⁴⁵ Luukko, *The Correspondence of* ..., s. 30.

⁴⁶ Oded, *Mass Deportations* ..., s. 86-87.

⁴⁷ Oded, *Mass Deportations* ..., s. 95.

⁴⁸ Oded, *Mass Deportations* ..., s. 81.

başlangıçta, ⁴⁹ERİM.MEŞ (*şābū*) ve ÜKU.MEŞ (*nišū*) gibi terimlerle anılması, zamanla toprağı işleme, vergi ve hizmet bedelleri ödeme gibi yükümlülüklerin eklenmesi, en sonunda ise özel mülkiyet sahibi olabilmeleri, bu sürecin belirli aşamaları olarak gösterilmektedir.⁴⁹ Ancak, Oded'in sürgünlerin statülerindeki değişimin bir süreç şeklindeki değerlendirmesi, her zaman geçerli olan bir yaklaşım değildi. Çünkü metinler incelendiğinde sürgünlerin statülerindeki değişimin aşamalı değil, aksine imparatorluğun ekonomik ve stratejik hedefleri doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir. Buna göre belgelerden, sürgünlerin bir kısmının özellikle çiftçi ve bahçıvan gibi meslek gruplarının doğrudan araziler üzerine yerleştirilerek toprakla birlikte devredildikleri, bir kısmının ise tarım yapmaları için toprak tahsis edildiği ve onlardan kendi topraklarında yaşıyorlarmış gibi yaşamlarının beklendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, sürgünlerin statülerinin devletin ihtiyacına göre yapılandığına işaret etmektedir. Buna göre, sürgünler arasından özellikle çiftçilik ve bahçıvanlık gibi mesleki uzmanlıklara sahip olanlar, sıklıkla tercih ediliyor ve verimli arazilere yerleştiriliyordu. Örneğin, Asarhaddon döneminde sürgün edilenler arasında çiftçilerin tercih edildiği görülmektedir.⁵⁰ Ayrıca, sürgünlerin zaman zaman toprakla birlikte devredildiği de belgelerden anlaşılmaktadır. Mesela Harran Nüfus Sayımından, SAA 11, 207 ve 219 no'lu belgelerde, Gambulu bölgesinden ele geçirilen sürgünler; SAA 6, 90 no'lu metinde, bahçıvan Zabinu ailesiyle; SAA 6, 334 no'lu metinde çiftçi Abdunu ailesi ile; SAA 6, 315 no'lu metinde çiftçi Qarha toprakla beraber devredilmiştir.⁵¹ Bu husus, tarım arazilerinde çalışan sürgünlerin toprağına bağlı olduğunu, statülerinin de devletin iradesine dayandığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, bu durumun tam tersi olarak Asurlular, bazı halkları özgürlük, refah ve kendi mülklerinde tarım yapabilme imkanları tanıyarak manipüle etmiştir. Bu durumun en belirgin örneği, 2.Kr.18: 31-32 no'lu pasajdan gelmektedir:

“Hizkiya'yı dinlemeyin. Çünkü Asur kralı diyor ki, ‘Teslim olun, bana gelin. Böylece ben gelip sizi zeytinyağı ve bal ülkesi olan kendi ülkeniz gibi bir ülkeye -tahıl ve yeni şarap, ekmek ve üzüm dolu bir ülkeye götürene kadar herkes kendi asmasından, kendi incir ağacından yiyecek, kendi sarnıcından içecek. Yaşamı seçin, ölümü değil. RAB bizi kurtaracak diyerek sizi aldatmaya çalışan Hizkiya'yı dinlemeyin.’”

Bu pasaj, Sanherib döneminde *rab šāqê* (baş saki) tarafından, Kudüs kuşatmasında söylenmiş ve doğrudan tarım faaliyetlerine gönderme yapılmıştır. Metinde, halkın tarımsal üretim gücünü doğrudan zayıflatmak yerine, özgürlük ve refah vaatleri aracılığıyla ikna edilmeye çalışıldığı; sürgünlerin ise kendilerine ait tarımsal mülklerin olacağı yönündeki vaatlerle yönlendirildikleri anlaşılmaktadır.⁵² Asurluların uygulamış oldukları bu politikaya dair bir başka örnek, Mazamua vali yardımcısı olarak bilinen Nabû-hamātū'a tarafından II. Sargon'a yazılan, SAA 5, 210 no'lu belgede de yer almaktadır:

“[Dedim ki]: ‘Herkes kendi evinde ve tarlasında işini yapsın ve sevin sin; artık kralın tebaası sizsiniz.’ Onlar huzurludurlar ve işlerini yaparlar. Ben onları altı kaleden çıkardım ve dedim ki: ‘Haydi, her biriniz tarlada (bir ev) yapsın ve orada otursun!’”⁵³

Metin açık bir şekilde, sürgüne maruz bırakılanların, tarım yaparak ve “toprağın sahibi” olarak Asur sistemine entegre edilmesini göstermektedir. Bu süreçte de sürgünler, kendi evlerinde

⁴⁹ Oded, *Mass Deportations ...*, s. 98.

⁵⁰ “[...]dan savaş ve muharebe konusunda yetenekli askerleri inceledim (ve) seçtim ve onları kraliyet muhafızlarına ekledim. ... [...], bir grup süvari, ... komutanları, memurlar, [mühendis]ler, askerler, hafif birlikler, kalkan taşıyıcılar, keşif erleri, çiftçiler, çobanlar (ve) bahçe bekçileri ile ilgili olarak [Onları] tanrı Aššūr'un devasa ordusuna ve atalarım olan eski kralların muhafızlarına ekledim ve Asur'u bir ok kılıfı gibi tamamen doldurdum. [Geri kalanları] koyun ve keçi gibi saraylarım, soylularım, saray çevrem ve [Ninive, Kalhu, Kalzu ve Arbela vatandaşları] arasında dağıttım.” (RINAP 4, no: 33: iii 14-22).

⁵¹ Metinlerde yer alan isimler, Asur kökenli olmayan isimler olarak değerlendirilmiştir. Daha detaylı bilgi için bk. Oded, *Mass Deportations ...*, s. 94.

⁵² Gallagher, “Assyrian Deportation ...”, s. 57. Sanherib'in bu coğrafyaya yapmış olduğu sürgün politikası sonucunda, Yahuda'nın batı sınırında yer alan Ekron, kısa sürede büyümüş ve tarımsal üretimde dikkat çekici bir artış göstermiştir. Bu gelişme, Asur'un bilinçli bir tarımsal kalkındırma politikası sonucu değil, sürgünler ve askerî müdahaleler neticesinde oluşan yeni siyasi-ekonomik ortamın bir yansımasıdır. Dolayısıyla Ekron örneği, Asur sürgün politikasının tarımsal ekonomi üzerindeki dolaylı ve uzun vadeli sonuçlarını göstermesi bakımından önemlidir. Bk. Nadav Na'aman, “The Kingdom of Judah Under Josiah”, *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 18, S. 1, 1991, s. 49.

⁵³ Giovanni B. Lanfranchi – Simo Parpola, *The Correspondence of Sargon II, Part II: Letters from the Northern and Northeastern Provinces*, Helsinki University Press, Helsinki, C. 5, 1990, s. 151.

yaşama, kendi arazilerini işleme ve kendi ürünlerini kullanma haklarına sahiptirler. Nitekim sürgünlerin toprak sahibi olabildiklerine dair ifadelerle metinlerde sıklıkla rastlanılmaktadır.⁵⁴

Yeni Asur Devleti'nin sürgünleri yerleştirme politikası, yalnızca stratejik bir kontrol mekanizması değildi, aynı zamanda onları ekonomik sisteme entegre etmeye yönelik bir yaklaşımdı. Sürgünlere tarım arazilerinin verilmesi ve yerleşik bir yaşama yönlendirilmesi, onların devlete karşı mülkiyet ve vergi yükümlülükleri altına girmelerini sağlıyordu. Bu sistemde, sürgünler toprağa yerleştirilerek bir yandan tarımsal üretimin devamlılığı sağlanırken, diğer yandan da bu üretim üzerinden vergilendiriliyorlardı. Örneğin III. Tiglat-pileser, Bît-Sangi⁵⁵ şehrinde 555 kişiyi Til-karme⁵⁶ şehrine taşımış ve onlara *ilku* hizmetini zorunlu tutmuştur.⁵⁷ Bunun dışında II. Sargon Melid⁵⁸ ve Til-garimmu⁵⁹ şehirlerinden ele geçirdiği ve Kammanu'ya⁶⁰ yerleştirdiği insanlara, *ilku* yüklemiştir.⁶¹ Yine II. Sargon dönemine ait SAA 1, 220 no'lu metinde, Samiryelilerden alınacak, tahıl vergisi yani *nūṣahū*'dan; "*Samiryelilerin nūṣahū vergisine gelince, efendim, (verginin) olup olmadığına dair bir bilgi göndersin ki, biz de bunu bilelim.*"⁶² ifadesiyle bahsedilmektedir. Bu durum, sürgünlerin, birer işgücü olmanın ötesinde, Asur ekonomisinin ve vergi sisteminin bir parçası haline getirildiklerini gösterir. Böylece, Asur İmparatorluğu hem yeni ele geçirdiği toprakların verimini artırıyor hem de bu nüfusu kendi ekonomik düzenine başarıyla entegre ediyordu.

Sonuç

Bu çalışmada, Yeni Asur Devleti'nin sürgün politikasına dair yazılı veriler ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve sürgünlerin tarımsal arazilere yerleşimleri, iskân düzenlemeleri, tarımsal mülkiyet hakları ve ekonomik yükümlülüklerinin neler olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen veriler, sürgünlerin yalnızca askerî ve demografik nedenlerle yerleştirilmediğini, aynı zamanda tarımsal ekonominin sürdürülmesi için kasıtlı olarak yapıldığını göstermiştir. Bu bağlamda sürgünlerin, imparatorluk toprakları içine entegre edilmesi adına Fırat, Harran, Zagros ve Asur'un merkezine planlı bir şekilde yerleştirilmeleri sağlanmıştı. Asur belgeleri, özellikle tarımsal üretimle bağlantılı sürgün yerleştirmelerine ilişkin kayıtların Orta Fırat bölgesiyle yoğun bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir; bu durum, sürgün uygulamalarının söz konusu coğrafyada daha yaygın şekilde uygulandığını ortaya koymaktadır. Sürgünlerin imparatorluğun belli bölgelerine kasıtlı olarak yerleştirildiğini gösteren belgeler, bu süreçte toprak tahsisi, gerekli

⁵⁴ Oded tarafından verilen diğer örnekler şu şekildedir: SAA 6, 4; 10; 100; 123; 142; 146; 169; 187; 201; 287; 311; 334; SAA 14, 35; 112; 220; 227; 250; CTN 6, 4. Metinlerin değerlendirmesi için bk. Oded, *Mass Deportations ...*, s. 93. Metinlerde sadece Asurlu olmayanlar değil Asurluların da belli bölgelere sürüldükten sonra benzer haklara sahip olduklarına dair bilgiler yer alır. Buna göre Tell Hadid'de bulunan iki adet çivi yazılı metinden bir tanesi (G-117/95), bölgeye sürülen Asurluların, burada tarla alıp sattıklarına ve tarımsal faaliyetleri sürdürdüklerine işaret etmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. Nadav Na'aman – Ran Zadok, "Assyrian Deportations to the Province of Samaria in the Light of Two Cuneiform Tablets from Tel Hadid", *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 27, S. 2, 2000, s. 159-188.

⁵⁵ Burası Parsua'nın doğusunda yer almaktadır. Daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/3-1: 147.

⁵⁶ Til-karme, Gurgum (Kahramanmaraş) bölgesinde bir şehir olarak geçmektedir (RGTC 7/1: 257).

⁵⁷ "Bît-Sangi şehrinin 555 [esir] dağıtımını (lit. Gutiler) Til-karme şehrine yerleştirdim. Onları Asur'un sakinleri olarak gördüm ve Asurlular gibi onlara *ilku* yükledim." (RINAP 1, 14: 8b-10a).

⁵⁸ Doğu Anadolu'da, Malatya'nın 6 km kuzeydoğusunda bulunan Arslantepe yerleşim höyüğüdür. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/1: 172-174; Bryce, *The Routledge Handbook ...*, s. 69-72.

⁵⁹ Güneydoğu Anadolu'da, Elbistan ovasında yer almaktadır. Bu bölgeye dair daha detaylı bilgi için bk. RGTC 7/1: 256-257; Bryce, *The Routledge Handbook ...*, s. 706.

⁶⁰ Güneydoğu Anadolu'da, Malatya'nın kuzeyini oluşturan bir bölge olduğu tahmin edilmektedir. Bk. RGTC 7/1: 132; Bryce, *The Routledge Handbook ...*, s. 364.

⁶¹ "Öfkeyle Kammanu topraklarını [tamamen fethettim] [...]. Onun kraliyet şehri Melid'i bir çömlek gibi parçaladım (ve) tüm halkını koyun ve keçi sürüsü gibi gördüm. Ancak, o (Tarhun-azi) hayatını kurtarmak için [Til]-garimmu şehrine girdi. O şehri bir bulut gibi ezip geçtim. Silahlarının müthiş parlaklığından korkarak (şehir) kapılarını açtılar. Onların hükümdarı Tarhun-azi'yi savaşçılarıyla birlikte demir prangalara vurduğum ve (sonra) karısını, oğullarını, kızlarını ve esir aldığı beş bin savaşçıyı şehrim As[ur]'a getirdim. Til-garimmu şehrinin (yönetimini) yeniden düzenledim (ve) ele geçirdiğim insanları oraya getirdim. Onlara [Kam]manu [topraklarının] tamamını işgal ettirdim ve onları bir hadımın yetkisine verdim. Onlara Gunzinānu zamanındaki gibi *ilku* yükledim." (RINAP 2, 1: 208b-217a).

⁶² Parpola, *The Correspondence of...*, s. 170.

üretim araçlarının sağlanması, vergi yükümlülüklerinin belirlenmesi ve mülkiyet haklarıyla, onların imparatorluk yapısına nasıl dahil edildiklerini yansıtmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, çoğu sürgünün yarı bağımlı olduklarını gösterse de sürgünlerin statülerinin tekdüze olmadığını, farklı uygulamalara tabi tutulduğunu ortaya koymaktadır. Bazı sürgünler üretim sürecine doğrudan işçi olarak katılırken, diğerleri kendi mülklerine sahip olabilmiş, bunları devredebilmiş ve ekonomik yaşamda ticaret yapmak gibi bazı bağımsız roller üstlenmişlerdir. Bu durum, Yeni Asur Devleti'nin sürgün politikalarının karmaşık olduğunu ve devletin ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla sürgünlerin mülkiyet hakları ve toplumsal konumları da araştırmanın önemli bulguları arasında yer almaktadır. Çünkü çoğunlukla yarı bağımlı bir konumda olmalarına rağmen, sürgünlerin kendi ailelerine, mülk edinme ve ticaret yapma haklarına sahip olmaları, vergi yükümlülüklerini yerine getirmeleri, onların kölelerden farklı bir statüye sahip olduklarını göstermektedir.

Asur metinleri, sürgünlerin tarımsal üretim süreçlerine doğrudan katıldıklarına ve belirli bölgelerde ekonomik istikrarı korumak adına yerleştirildiklerini kanıtlamaktadır. Böylece sürgünler devletin üretim ve vergilendirme sistemlerine katkı sağlamışlardır. Bu durum, sürgünlerin üretime katılımı yalnızca kısa vadede tarımsal verimliliği artırmakla kalmamış, aynı zamanda Asur'un ekonomik yönetim stratejilerinin sürdürülebilirliğini de desteklemiştir.

Sonuç olarak yapmış olduğumuz bu çalışma, sürgünlerin tarımsal üretimdeki rollerinin, iskân düzenlemelerinin, mülkiyet haklarının ve vergi yükümlülüklerinin birbiriyle bağlantılı bir bütün oluşturduğunu ortaya koymakla beraber, Eski Mezopotamya'da tarım uygulamalarının devlet ve nüfus politikalarının birbirini nasıl etkilediğini göstermektedir. Aynı zamanda Asur sürgün politikalarının tarımsal üretim üzerindeki etkilerini merkezine alarak, literatürde sınırlı olan tarımsal üretim bağlamında sürgün yerleşimleri ve entegrasyon modelleri üzerine yeni bulgular sunmaktadır. Bulgular, sürgünlerin çoğunlukla yarı bağımlı konumda olduğunu ve tarımsal üretim süreçlerine aktif olarak dâhil edildiklerini göstermektedir. Bu durum, Asur'un ekonomik sürekliliğinin korunmasında sürgünlerin kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, entegrasyon modelinin esnekliği, merkezî yönetim ile yerel üretim koşulları arasında dengeli bir ilişki sağlayarak, sürgünlerin ekonomik ve toplumsal katkılarının sürdürülebilir olmasını mümkün kılmıştır. Bu bağlamda çalışma hem toplumsal yapı hem de ekonomik süreklilik açısından literatürdeki boşluğu doldurmakta ve Asur tarım ekonomisi ile göç yönetimi konularına ilişkin yeni bir perspektif sunmaktadır.

YENİ ASUR DEVLET ARŞİVLERİ					
Sürgün Dönemi	Tarih (MÖ)	Belge No	Sürgünlerin Menşei	Yerleşim Alanı	Amaç/Faaliyet
III. Tiglat-pileser	732	SAA 19, 3	Dimaška	Arpad	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 19, 15	-	Aşşür-nirka-uşur kenti	<i>Ma'uttu</i> ⁶³ tarlalarında, devlet adına yıllık ekim
	-	SAA 19, 23	-	İmmiha	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 19, 46	Que	-	Tarımsal üretim ve hayvancılık için iskân
	739	SAA 19, 65	Ullubalılar	Kilizi	Sulama kanalı inşası
	729	SAA 19, 81	-	Arrapha	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 1, 176	Argite	Şubat	Tarımsal iş gücü
	-	SAA 1, 177	-	Hēsa → Argite	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 1, 219	-	Lāqē ⁶⁴	Tarımsal iş gücü

⁶³ *Ma'uttu*, krala ve saray çevresine ait geçimlik arazi olarak bilinmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. Kahveci, *Yeni Asur Devleti'nde ...*, s. 138-141.

II. Sargon	-	SAA 5, 52	-	-	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 5, 210	-	Mazamua civarı?	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 11, 207; 219	Gambulu	Harran Bölgesi	Tarımsal üretim için iskân
	-	SAA 15, 54	Tabal	Parsua	Tarımsal üretim ve hayvancılık için iskân
	710	SAA 15, 257	Babil bölgesi	Guzana	Tarımsal üretim ve hayvancılık için iskân
	-	SAA 15, 314	-	-	Tarımsal üretim için iskân
	710	SAA 15, 166	İtu'alı ve Gurrulu	Minu Kalesi, Yazapu ve Patti-İllil Kanal Bölgesi	Tarımsal üretim, depolama ve sulama kanalı inşası için iş gücü
Asarhaddon/Asurbanipal	-	SAA 19, 225	-	-	Tarımsal üretim için iş gücü
	680-669/668-631	SAA 13, 13	Kuşit ve Mısır	Asur	Tarımsal üretim için iş gücü

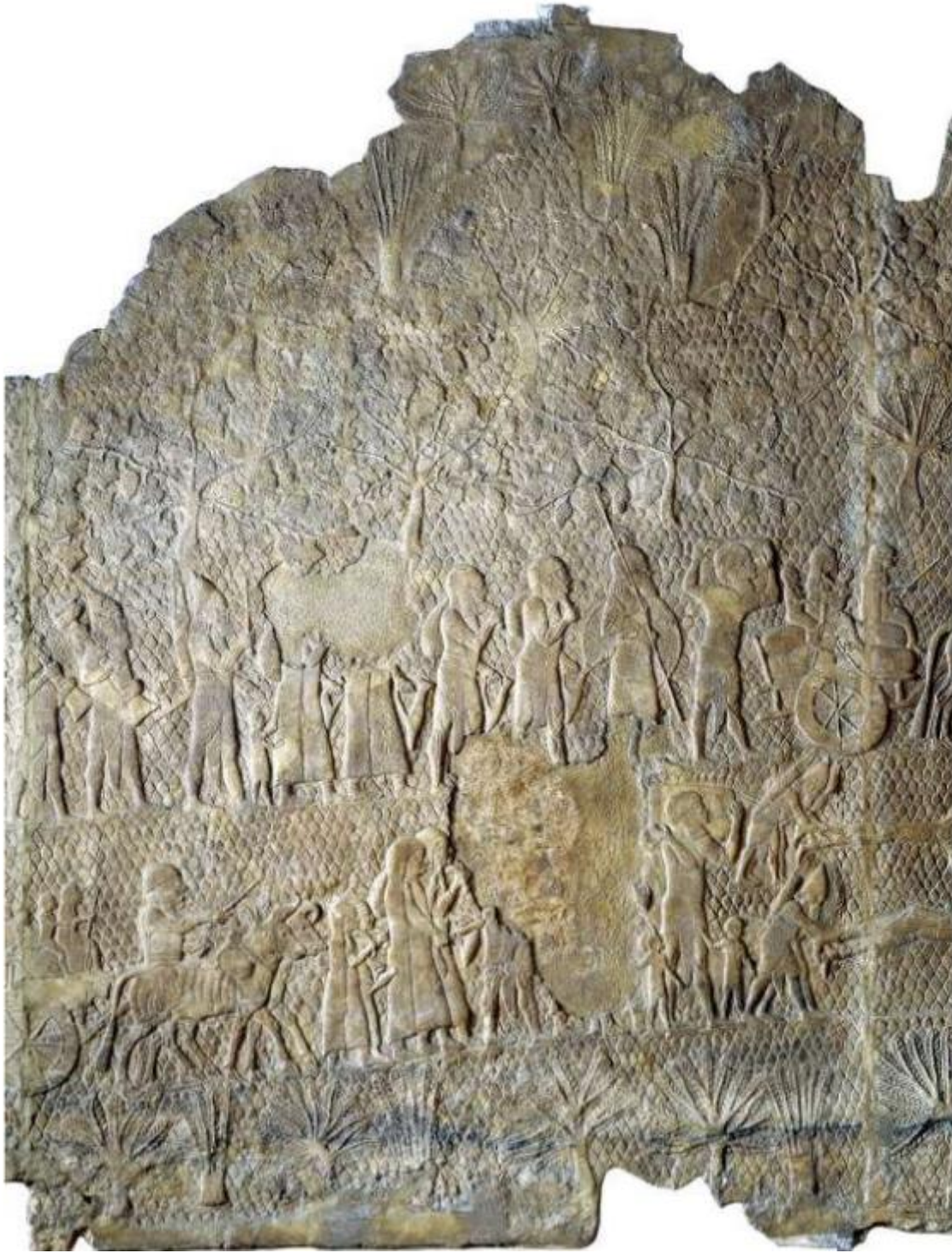
Tablo 1: Yeni Asur devlet arşivlerinde, tarımsal üretim kapsamında sürgünlerin menşei ve yerleştirildikleri bölgeler.

Kaynakça

- AKYÜZ, Faruk, “Yeni Asur Devleti’nin Sürgün Politikası”, *Eski Yakındoğu’da Sürgünler*, ed. İrfan Albayrak, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2020, s. 129-180.
- ALBENDA, Pauline, *The Palace of Sargon, King of Assyria*, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris 1986.
- BALATTİ, Silva, *Mountain Peoples in the Ancient Near East, The Case of the Zagros in the First Millennium BCE*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2017.
- BARBANES, Eleanor, *Heartland and Province: Urban and Rural Settlement in the Neo-Assyrian Empire*, University of California, Berkeley 1999.
- BARNETT, Richard David *Sculptures from the North Palace of Ashurbanipal at Nineveh (668-627 B.C.)*, British Museum Press, London 1976.
- BARNETT, Richard David –FALKNER, Margarete, *The Sculptures of Tiglath-pileser III*, The Trustees of the British Museum, London 1962.
- BARNETT, Richard David –BLEIBTREU, Erika –TURNER, Geoffrey, *Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, British Museum Press, London 1998.
- BRYCE, Trevor, *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia: The Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire*, London 2009.
- COLE, Steven W. – MARCHİNİST, Peter, *Letters From Priests to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal*, Helsinki University Press, Helsinki, C. 12, 1998.
- DONBAZ, Veysel - PARPOLA, Simo, *Neo-Assyrian Legal Texts in İstanbul (Studien Zu Den Assur-Texten)*, C. 2, Druckerei und Verlag, Berlin 2001.
- DORNAUER, Aron, *Das Archiv des assyrischen Statthalters Mannu-kī-Aššūr von Güzāna/Tell Halaf*, Harrassowitz, Wiesbaden 2014.
- DUYMUŞ FLORİOTİ, Hanım Hande, “Yeni Asur Devrinde Gerçekleştirilen Toplu Nüfus Nakillerinden Örnekler”, *History Studies: International Journal of History*, C. 4, S. 2, 2012, s. 149-168.

- FALES, Frederick Mario, "The Rural Landscape of the Neo-Assyrian Empire: A Survey", *SAAB*, C. 4, 1990, s. 81-142.
- FALES, Frederick Mario –POSTGATE, John Nicholas, *Imperial Administrative Records, Part II: Provincial and Military Administration*, Helsinki University Press, Helsinki 1995.
- FALES, Frederick Mario, "Cibare i deportati: Una lettera al re assiro Tiglath-pileser III (ND 2634)", *Tra Oriente e Occidente, Studi in onore di Elena Di Filippo Balestrazzi*, ed. Daniele Morandi Bonacossi, Sargon srl, Padova 2006, s. 47-64.
- FALES, Frederick Mario, "Production and Consumption at Dūr-Katlimmu: A Survey of the Evidence, the Middle Assyrian Period", *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010, s. 67-86.
- FINKELSTEIN, Jacob Joel, "Assyrian Contract from Sultantepe", *Anatolian Studies*, C. 7, 1957, s. 137-145.
- FISHER, William Bayne, *The Land of Iran*, ed. William Bayne Fisher, C.1, Cambridge University Press, Cambridge 1968, s. 7-14.
- FRAME, Grant, *The Royal Inscriptions of Sargon II, King of Assyria (721-705 BC)*, C. 2, Eisenbrauns, Pennsylvania 2020.
- FREDERİCQ, Denyse Homès – GARELLİ, Paul, *Maallānāte: Archives d'un centre provincial de l'empire Assyrien*, Assyriologique/Assyriologische Zentrum Georges Dossin, Bruxelles 2017.
- FREYDAK, Helmut –KÜHNE, Hartmut, "Betrachtungen zur Weidewirtschaft in Dūr-Katlimmu", *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2010.
- FUCHS, Andreas – PARPOLA, Simo, *The Correspondence of Sargon II, Part III: Letters from Babylonia and the Eastern Provinces*, Helsinki University Press, Helsinki 2001.
- GALLAGHER, Robert William, "Assyrian Deportation Propaganda", *SAAB*, C. 8, s. 57-65.
- GARELLİ, Paul, "Le probleme de la féodalité assyrienne", *Semitica*, C. 17, 1967, s. 5-21.
- GRAYSON, Albert Kirk, *Assyrian Rulers of the Early First Millenium BC II (858-745 BC)*, C. 3, University of Toronto Press, London 2002.
- GİLBERT, Allan S., "On the Origins of Specialized Nomadic Pastoralism in Western Iran", *World Archaeology*, C. 15, S. 1, 1983, s. 105-119.
- GÖKÇE, Bilcan, "Yeni Assur Krallığı'nda Savaş Esirleri Üzerine Notlar", *MASROP E-Dergi*, C. 13, S. 2, 2019, s. 20-52.
- GURNEY, Oliver Robert – HULİN, Paul. *The Sultantepe Tablets*, British Institute of Archaeology at Ankara, London 1964.
- KAHVECİ, Gül, *Yeni Asur Devleti'nde Tarım Topraklarının Yönetimi ve Tarım Sisteminde Memurların Rolü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2025.
- Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Antlaşma – Tevrat, Zebur, İncil)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2014.
- KÜHNE, Hartmut, "The Assyrians on the Middle Euphrates and the Hābūr", *Neo-Assyrian Geography*, ed. Mario Liverani, Roma 1995, s. 69-85.
- KÜHNE, Hartmut, "The Rural Hinterland of Dūr-Katlimmu", *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Winona Lake, Indiana 2010, s. 115-128.
- LANFRANCHİ, Giovanni B. – PARPOLA, Simo, *The Correspondence of Sargon II, Part II: Letters from the Northern and Northeastern Provinces*, Helsinki University Press, Helsinki 1990.

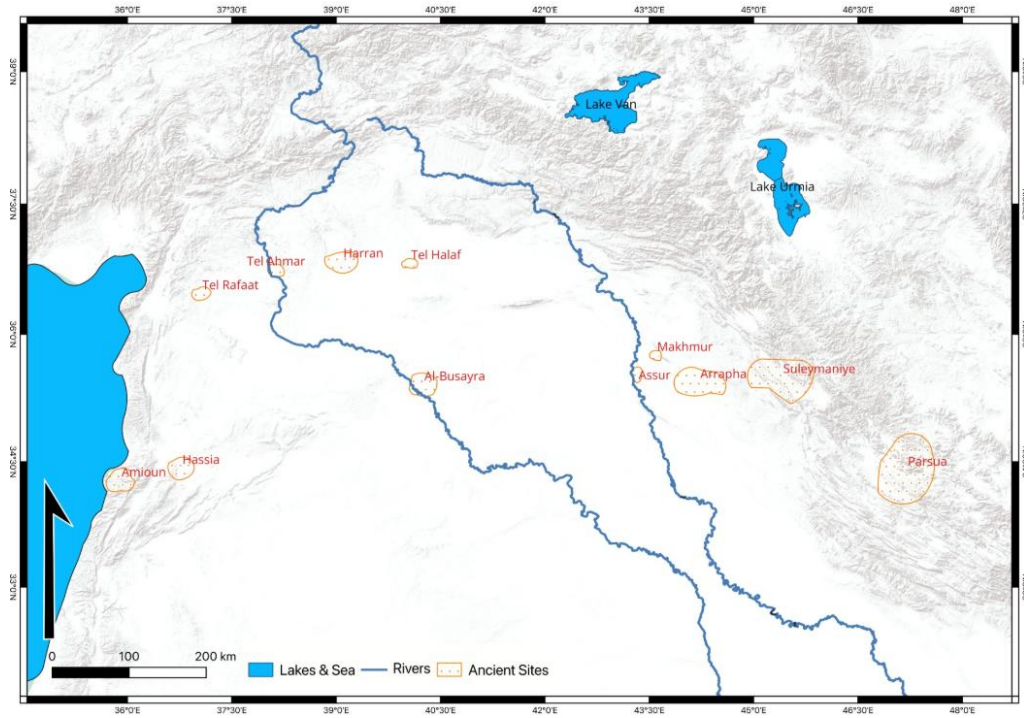
- LEVINE, Louis D., “Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros: I”, *Iran*, C. 11, 1973, s. 1-27.
- LEVINE, Louis D., “Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros: II”, *Iran*, C. 12, 1974, s. 99-124.
- LİPIŃSKI, Edward, *The Aramaeans: Their Ancient History, Culture, Religion*, Peeters, Leuven 2000.
- LUUKKO, Mikko, *The Correspondence of Tiglath-pileser III and Sargon II from Calah/Nimrud*, Helsinki University Press, Helsinki 2012.
- MASETTI-ROUAULT, Maria Grazia, “Rural Economy and Steppe Management in an Assyrian Colony in the West: A View from Tell Masaikh Lower Middle Euphrates, Syria”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Winona Lake, Indiana 2010, s. 129-149.
- ODORICO, Marco de, *The Use of Numbers and Quantifications in the Assyrian Royal Inscriptions*, Neo-Assyrian Text Corpus Project, Finland 1995.
- MARF, Dishad A., *Cultural Interaction Between Assyria and Northern Zagros*, Universiteit Leiden, Doctoral Thesis, 2016.
- NA’AMAN, Nadav, “The Kingdom of Judah Under Josiah”, *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 18, S. 1, 1991, s. 3-72.
- NA’AMAN, Nadav, “Population Changes in Palestine Following Assyrian Deportations”, *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 20, S. 1, 1993, s. 104-124.
- NA’AMAN, Nadav – ZADOK, Ran, “Assyrian Deportations to the Province of Samerina in the Light of Two Cuneiform Tablets from Tel Hadid”, *Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University*, C. 27, S. 2, 2000, s. 159-188.
- ODED, Bustenay, *Mass Deportations and Deportees in the Neo-Assyrian Empire*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1979.
- PARPOLA, Simo, *The Correspondence of Sargon II, Part I: Letters from Assyria and the West*, Helsinki University Press, Helsinki 1987.
- POSTGATE, John Nicholas, *Taxation and Conscription in the Assyrian Empire*, Biblical Institute Press, Rome 1974.
- POSTGATE, John Nicholas, “Ilku and land tenure in the Middle Assyrian Kingdom: a second attempt”, *Societies and Languages of the Ancient Near East: Studies in Honour of I. M. Diakonoff*, ed. Muhammad Abdulkadyrovich Dandamayev vd., Aris & Phillips, Warminster 1982, s. 112-122.
- POSTGATE, John Nicholas, “Land Tenure in the Middle Assyrian Period: A Reconstruction”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, C. 34, 1971, s. 496-520.
- PUCCI, Marina, “The Discovery of the City-Canal of Dūr-Katlimmu”, *Dūr-Katlimmu 2008 and Beyond*, ed. Hartmut Kühne, Harrassowitz Verlag, Winona Lake, Indiana 2010, s. 163-174.
- SANO, Katsuji, *Die Deportationspraxis in neuassyrischer Zeit (AOAT 466)*, Ugarit-Verlag, Münster 2020.
- TOPTAŞ, Koray, “Foreign Royal Nobles in the Neo Assyrian Empire”, *Journal of Universal History Studies*, C. 7, S. 1, 2024, s. 59-86.
- YOUNGER, Kenneth Lawson, “The Deportations of the Israelites”, *Journal of Biblical Literature*, C. 117, S. 2, 1998, s. 201-227.

Rölyef 1: Sanherib döneminde, Lakiš'ten gelen tutsakların; asmalar, incir ağaçları ve zeytin ağaçlarının bulunduğu kayalık bir araziden geçişlerini gösteren tasvir (BM (British Museum (London), Museumssignatur) :124908). (https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1856-0909-14_5?selectedmageld=324750).

Rölyef 2: Grubun tamamı, III. Tiglat-pileser'in Güney Irak'taki seferleri sırasında; eşyaları ve hayvanlarıyla birlikte sağa doğru hareket eden sürgünleri göstermektedir (BM: 118882). (https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1849-0502-6?selectedImageId=326130001).

Harita 1: Asur arşivlerine göre, Yeni Asur Devleti'nde sürgünlerin tarımsal arazilere yerleştirildiği bölgeler. Çizim: Salahaddin Ebrahimipour, Eötvös Loránd Üniversitesi, 2025.

Extended Abstract

The Neo-Assyrian Empire, which held an prominent place among the ancient Mesopotamian civilizations, established a well-structured state organization reflected in its military campaigns and economic system. One of the main factors behind this organization was the deportation system, meticulously implemented to efficiently manage and control conquered populations. This system not only served as a mechanism for suppressing rebellions and controlling population movement but also addressed the economic and social needs of the empire. As well-known, the Assyrian Empire's main source of livelihood was agriculture, and a large part of the country's land was allocated to sustain this economy. From the reign of Tiglath-Pileser III onwards, as the state's territory expanded, the basic food requirements to feed the people, the army, and the livestock increased, thus increasing the need for agricultural production. At this point, a large workforce and organization were needed to run the empire's agricultural economy. Consequently, the Assyrian policy of deporting populations was designed according to this need. Deported populations were settled on agricultural lands to facilitate both permanent settlement and increased production capacity.

The deported peoples were systematically relocated to different regions according to state requirements. Based on the examined texts, it is thought that many deportees came from the Middle Euphrates region, as sources frequently mention this area in connection with deportation and agricultural production. This region, located in the dry-farming belt, attracted attention due to irrigation canal projects and administrative structures implemented by the kings, indicating an effort to increase population. A significant portion of exiles was transferred here during the reigns of Tiglath-Pileser III and Sargon II, and they were provided with agricultural land, supporting this interpretation. Furthermore, the Harran region was specifically targeted during Sargon II's reign with deportation activities aimed at boosting agricultural production and grain yields, as evidenced by the "Harran Census" documents. This region facilitated grain production and the transport of products to the center, and the settlement of exiles contributed to revitalizing its agricultural economy. Another important center was the Zagros region, where deported populations were provided with land, agricultural and animal husbandry resources, and housing, reflecting efforts to utilize the region effectively. Finally, the Assyrian central region is referred in the texts. A significant number of exiles were sent to areas near the capitals, contributing labor and grain storage. Some exiles also engaged in agricultural commercial activities, demonstrating the Assyrians' aim to strengthen the central regions' agricultural economy.

Research shows that the status of exiles was not uniform. Some groups worked directly on assigned lands, while others could own land, transfer property, and engage in economic activities, paying taxes. This diversity proves that the exile policy was applied flexibly and strategically, with the status of exiles shaped according to the state's needs. Granting exiles agricultural land and guiding them toward a settled life ensured continuity of agricultural production while making them subject to taxes such as *nūṣahū*, *šibšu*, and *ilku*. Most exiles were therefore not slaves but semi-dependent, possessing property rights over the lands they occupied.

In conclusion, this study highlights the strategic role of exiles in the Neo-Assyrian Empire by showing how their settlement and integration into the empire's agricultural system contributed directly to economic continuity. Unlike a mere population distribution or military control mechanism, the deportation policy was a carefully planned, multifaceted initiative that addressed both production and social management. By examining the distribution and use of exiles, this study demonstrates that they were treated as productive economic units with property rights, participation in economic activities, and tax obligations—clearly distinguishing them from slaves. In doing so, the research aims to contribute in the literature by providing a detailed analysis of the exiles' socio-economic roles, showing that they played a highly integrated and strategic part in the empire's agricultural production, property management, and population organization.

Yazar Adı-Soyadı	Gül KAHVECİ
Author Name-Surname	Gül KAHVECİ
Yazar Katkı Oranı	Eşit
Author Contribution Percentage	Equal
Makale Adı	Yeni Asur Devleti'nde Sürgün Politikalarının Tarımsal Üretime Entegrasyonu
Article Name	The Integration of Exile Policies into Agricultural Production in the Neo-Assyrian State
Geliş - Kabul Tarihi	19 Eylül 2025 - 17 Kasım 2025
Received-Accepted Date	19 September 2025 - 17 November 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Beş iç hakem (Editör, Yayın Kurulu, Alan Editörü, Türkçe ve İngilizce Dil Editörleri)
Reviewers	İçerik İnceleme: İki dış hakem Preview: Five internal reviewer (Editor, Editorial Board, Field Editor, Turkish and English Language Editors) Content Review: Two external reviewer.
Etik	Bu çalışmada etik ilkelere uyulmuştur.
Ethic	Ethical principles were followed in this study.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate
Plagiarism Checks	Done - iThenticate
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması yoktur.
Conflict of Interest	There is no conflict of interest.
Finansman	Herhangi maddi bir destek alınmamıştır.
Grant Support	No financial support was received.
Etik Beyan	Bu makale, Gül Kahveci, <i>Yeni Asur Devleti'nde Tarım Topraklarının Yönetimi ve Tarım Sisteminde Memurların Rolü</i> , Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2025 isimli doktora tezinden üretilmiştir.
Ethical Statement	This article was based on the Phd thesis Gül Kahveci, <i>Yeni Asur Devleti'nde Tarım Topraklarının Yönetimi ve Tarım Sisteminde Memurların Rolü</i> , Ankara Yıldırım Beyazıt University Institute of Social Sciences, Ankara 2025.
Etik Kurul İzni	
Ethics Committee Approval	
Telif Hakkı	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.
Copyright	Authors retain the copyright of their article.